

૭. કાલુ અને ગુફી

રામ મોરી

રામ મોરીનો જન્મ ૨૭ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૯૩ના રોજ ભાવનગરમાં ખેડૂત પરિવારમાં થયો છે. તેમણે ફેબ્રિકેશન એન્જિનિયરીંગનો અભ્યાસ કર્યો છે. તેઓ લેખન ક્ષેત્રે વ્યાવસાયિક રીતે જોડાયેલા છે. ‘મહોતું’ નામનો તેમનો વાર્તાસંગ્રહ પ્રકાશિત થયો છે. તે ઉપરાંત નવલકથા, નાટક, પટકથા વગેરે ક્ષેત્રમાં પણ તેમનું પ્રદાન છે. દિલ્લી સાહિત્ય અકાદમી તરફથી ૨૦૧૭ની સાલનો યુવા ગૌરવ પુરસ્કાર તેમને મળ્યો છે. આ એવોર્ડ પ્રાપ્ત કરનારા ભારતના તેઓ સૌથી નાની ઉંમરના પ્રથમ લેખક છે.

સૂર કૃતિનો

પ્રસ્તુત કૃતિમાં એક નાનકડા પરિવારની વાર્તા છે. પ્રેમાળ પિતા પોતાની વહાલસોથી દીકરીઓને તેમણે જ દોરેલા પ્રાણીઓના ચિત્રોના આધારે સુંદર સુંદર વાર્તાઓ બનાવીને કહે છે. પિતાની વાર્તા સાંભળે તો જ બંને બહેનોને ઊંઘ આવે.

પિતાની ગેરહાજરીમાં માતા વાર્તા કહેવાનો પ્રયત્ન કરતી. પણ તેના માટે એ કાર્ય મુશ્કેલ બની જતું. કાલુને સૂવડાવતા માતાને નાકે દમ આવતો. તેથી પિતા પાછા આવે ત્યારે દીકરીઓને બગાડવાની વાત કરી માતા તેમની સાથે ઉગ્ર દલીલો કરતી. દલીલોએ પાછળથી મોટું સ્વરૂપ ધારણ કર્યું અને બંને છૂટાછેડા લેવાના અંતિમ નિર્ણય પર આવી ગયા.

પરંતુ બંને દીકરીઓની કાલીઘેલી વાત સાંભળીને માતા-પિતાના હૃદયનું પરિવર્તન થાય છે. અને છૂટાછેડાનો નિર્ણય પડતો મૂકાય છે.

આમ પ્રસ્તુત વાર્તા માતાપિતા વચ્ચે સમાધાન કરાવનાર નિર્દોષ-ભોળી બે દીકરીઓના પ્રેમનું મન-ભાવન અને સરળ શૈલીમાં વર્ણન કરે છે.

“પછી તો હાથીભાઈનું બચ્ચું ભોંદું ઊંડા ખાડામાં પડી ગયું. એ તો જોરજોરથી રડવા લાગ્યું કે મને બચાવો... મને બચાવો ! જંગલના કોઈ પ્રાણીઓએ ભોંદુને બચાવ્યું નહીં. બધા કહે કે, તું તો તારી મનમાની કરતું હતું ને... કોઈનું કહ્યું માનતું નહોતું ને એટલે હવે તને કોણ બચાવે ? પછી તો ભોંદુને પોતાની ભૂલ સમજાઈ. એણે રડમસ અવાજે બધાની માફી માંગી અને જરાકે એને ખાડાની બહાર કાઢ્યું...” પપ્પા ડ્રોઈંગબુકના ચિત્રો પર આંગળી મૂકતાં જાય, પ્રાણીઓ બતાવતાં જાય અને વાર્તા કહેતા જાય. ત્રણ વર્ષની નાનકડી કાલુ એના ખોળામાં બેસીને ટીકી ટીકીને ચિત્રો જોયા કરે. નાનકડી કાલુને પપ્પા વાર્તા કહે એ બહુ જ ગમે. સાતેક વર્ષની ગુફી પપ્પાની સામે બેસતી અને પપ્પા બહેનને ચિત્રો જોઈજોઈને વાર્તા કહે એ એકીટશે જોયા કરે. નાનકડી કાલુને જ્યાં સુધી પપ્પા વાર્તા ન કહે ત્યાં સુધી ઊંઘ ન જ આવે એટલે રોજ રાત્રે પપ્પા વાર્તા કહેવા આવે અને ખોળામાં એ પપ્પાની વાર્તા સાંભળ્યા કરે. એમાં પણ કાલુની જીદ કે બજારમાં મળતી ચિત્રોની તૈયાર બુકસમાંથી ચિત્રો જોઈને પપ્પાએ વાર્તા નહીં કહેવાની...

દ્રોઈંગબુકમાં બંને બહેનોએ જાતે દોરેલાં પ્રાણીઓના ચિત્રોને પાત્ર તરીકે લઈને જ પપ્પાએ વાર્તા કહેવાની. પપ્પાને વાર્તા બનાવતાં વાર ન લાગે એ તો ચિત્રો ફરતાં જાય એમ વાર્તા કહેતાં જાય. મોટી ગુફીને આ વાતનો અહોભાવ કે મારા પપ્પા મસ્ત વાર્તા કહે છે અને એની વાર્તા સાંભળતાં સાંભળતાં જ કાલુ ખોળામાં સૂઈ જાય છે. પછી પપ્પા ધીરેથી કાલુને સુવડાવે અને ગુફીને આદર ઓઢાડીને પોતે સૂવા જતા રહે.

આ ક્રમ ક્યારેય તૂટતો નહીં. પપ્પા રોજ રાત્રે બંને બહેનોના રુમમાં આવે. કાલુ ખોળામાં બેસી જાય. ગુફી સામે ગોઠવાઈ જાય અને એ બંને બહેનોએ દોરેલા પ્રાણીઓના ચિત્રો જોઈ જોઈને પપ્પા વાર્તા કહેતા રહે. આખરે પપ્પાની વાર્તા સાંભળતાં સાંભળતાં જ દરરોજની જેમ કાલુ સૂઈ જાય. ક્યારેક પપ્પા બિઝનેસના કામથી શહેરથી દૂર ગયા હોય ત્યારે રાત્રે કાલુ રડી રડીને આખું ઘર માથે લે. કેમ કે પપ્પાની વાર્તા વિના ઊંઘ તો આવે નહીં. મમ્મી વાર્તા કહેવાના પ્રયત્ન કરે પણ દ્રોઈંગબુકના ચિત્રોને પાત્ર બનાવીને વાર્તા કહેવાની રીત એમને ફાવે નહીં. એટલે કાલુ રડે અને મમ્મી અકળાય. આખી રાત ગુફી કાલુને હિબકા ભરતી જોઈ રહે કેમ કે કાલુને વાર્તા વિના તો ઊંઘ આવે જ નહીં ! મમ્મી ઘણીવાર અકળાઈને પપ્પાને કહ્યા કરે કે ‘તમે છોકરીઓને બગાડી છે. તમે ન હો ત્યારે તો મારા પર એ લોકોની વાર્તાનો ત્રાસ થઈ જાય છે. એવી ખોટી આદત શું પાડી તમે કે વાર્તા વગર એ લોકોને ઊંઘ જ ન આવે.’ જવાબમાં પપ્પા માત્ર સ્મિત કરતાં પણ વાર્તા તો ચાલતી રહેતી.

હવે ઘરમાં ધીમે-ધીમે રાત્રે ગુફીને મમ્મી પપ્પાના ઝઘડવાનો અવાજ વધતો જતો હોય એવું લાગ્યા કરે છે. રવિવારે તો પપ્પા મમ્મી એટલું જોરજોરથી ઝઘડતા હતા કે ગુફી અને કાલુ દોડતા એમના બેડરુમમાં પહોંચી ગયા. બારણાની આડશમાં એ નાનકડી આંખોએ મમ્મી પપ્પાની બોલાચાલી સાંભળી. મમ્મી પપ્પા એકબીજા સાથે ઊંચા અવાજે દલીલો કરતાં હતા. બંને બહેનો ડરીને પોતાના રુમમાં જતી રહી. ધીમે ધીમે આ સીલસીલો જાણે કે રોજનો થઈ ગયો. વાર્તા કહેવા આવતા પપ્પાનો ગુસ્સો એમની વાર્તામાં અને વર્તનમાં દેખાતો. બંને બહેનો ડરીને મૂંઝાઈને ચૂપ થઈ જતી. હવે ઘરમાં ગુફી અને કાલુના નાના નાની આવવા લાગ્યા. મોડી મોડી રાત સુધી એ લોકો બધા આપસમાં ઝઘડતા હોય એ રીતે ચર્ચાઓ કરતા. નાનીમા બંને બહેનોના માથે હાથ મૂકીને રડતાં રહેતાં. કાળા કોટ પહેરેલા બે અંકલ ફાઈલો લઈને આવતા અને પપ્પા મમ્મી પાસે કશીક સહી કરાવતા. ગુફીએ તો નાનાજી પાસેથી એવું પણ સાંભળ્યું હતું કે ‘બંને જણા એક વાર દીકરીઓનો તો વિચાર કરો.’ પણ પપ્પા કે મમ્મી કશું બોલ્યા નહીં. છેલ્લે ગુફીએ રસોડામાં સાંભળ્યું કે મમ્મી નાનીને કહેતી હતી ‘અમારે કોર્ટમાં જઈને તાયફો નથી કરવો એટલે તમારી હાજરીમાં જ બધું પતાવીએ છીએ !’

આ ‘બધું પતાવીએ છીએ’ એનો અર્થ ગુફીને સમજાયો નહીં. ગુફી કાલુને લઈને અગાશી પર પડેલા ગરમાળાનાં ફૂલો વીણવા ગઈ ત્યારે એણે ક્યાંક ગુસપુસ અવાજ સાંભળ્યો. ઘરના કામવાળા માસી ગેટવાળા અંકલ સાથે વાત કરતાં હતાં. ગુફી અગાશી પરથી સાંભળતી રહી કે,

‘સાહેબ અને બહેન બેય માણહ છૂટાછેડા લેવાના છે. બેય બેબીઓ તો કાયદા પ્રમાણે એની મમ્મીની સાથે જ જશે અને સાહેબ તો હવે સાવ એકલા.’ કોઈએ ગાલ પર અચાનક તમાચો માર્યો હોય એવું લાગેલું ગુફીને. છૂટાછેડાનો અર્થ નહોતો સમજાયો, પણ હવે બધા સાથે નથી રહેવાના એટલું સમજાયેલું. દોડીને મમ્મી પાસે આવી તો મમ્મીએ સીધું જ કહી દીધું કે, ‘ગુફી કાલે આપણે નાનાનાનીના ઘરે જઈએ છીએ.’ ધૂજતા અવાજે ગુફીએ પૂછ્યું કે, ‘મમ્મી, પપ્પા પણ આપણી સાથે આવશે ?’



‘પપ્પાને બહુ કામ છે એ હવે આપણી સાથે નહીં હોય.’ ગુફીએ આટલું સાંભળ્યું તો એને સમન્નયું હવે પપ્પા અમારી સાથે ક્યારેય નહીં હોય ! એને સૌથી પહેલી કાલુ યાદ આવી કે કાલુને પપ્પા વગર ઊંઘ કેવી રીતે આવશે ?

એ બપોરે ખૂબ વરસાદ પડ્યો અને કાલુ ડ્રોઈંગબુક ગેલેરીમાં ભૂલી ગયેલી તો બધા ચિત્રોના રંગ રેળાઈ ગયા. સાંજે ફટાફટ ગુફી નવાં ચિત્રો બનાવીને એમાં રંગો પૂરતી રહી. ગુફી અંધારામાં ચિત્રો પર આંગળી મૂકીને કશુંક ગણગણતી રહી. કાલુ બંને હાથે ચહેરો ટેકવીને પોતાની મોટી બહેનને ચિત્રોમાં રંગો પૂરતી અને ઘડીક ચિત્રો સામે તો ઘડીક પોતાની સાથે કશુંક બોલતી જોઈ રહી. પાછળ અંધારામાં પપ્પા આવ્યા અને એમણે બારીના નાનકડા અજવાસમાં કલર સ્કેચ પેનથી ડ્રોઈંગબુકમાં રંગો પૂરતી અને ચિત્રો સાથે ગણગણતી ગુફીને જોઈ એટલે પૂછ્યું.

‘ગુફી, કાલુ શું કરો છો તમે લોકો ત્યાં અંધારામાં ?’

ગુફીએ પપ્પાનો અવાજ સાંભળ્યો તો અંધારામાં એની આંખો ભરાઈ આવી. પપ્પાએ લાઈટ કરી. કાલુ પોતાની નાની નાની આંગળીઓ વાંકડિયા વાળમાં ગૂંચવતા બોલી

‘ડેડી, ગુફીદીદી... માલા માટે વાલતા બનાવે છે !’

પપ્પાની આંખો ભરાઈ આવી. દરવાજાની પાછળ ઊભેલી મમ્મી પણ રોઈ પડી. એ બંને સમજી ગયા કે એમની અલગ થવાની જિંદના કારણે બાળકોના જીવનનાં ચિત્રોમાંથી રંગ રોળાઈ જશે. મમ્મીએ દોડીને પપ્પાનો હાથ પકડી લીધો અને ગુફી કાલુને ભેટી પડી. ડ્રોઈંગબુકનાં ચિત્રોના રંગો વધારે રંગીન બની વાર્તા કહેતા રહ્યા.

માર્ગદર્શક સ્તંભ

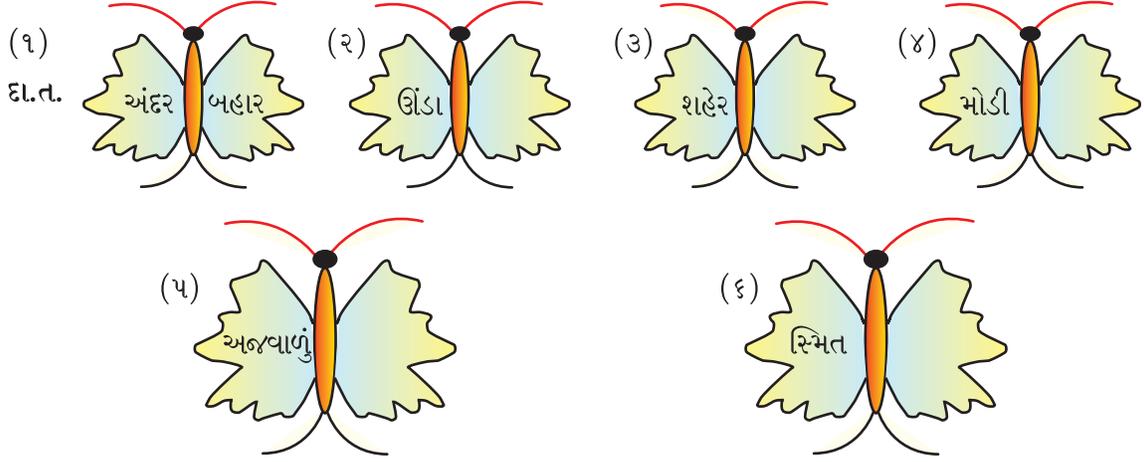
પ્રસ્તુત કૃતિનું અધ્યાપન કરાવતા પહેલાં વિદ્યાર્થીઓને તેમના ઘરના વાતાવરણ સંબંધી પ્રશ્નો પૂછીને ચર્ચા કરી શકાય. તેમના માતાપિતા તેમને કેવી રીતે મદદરૂપ થાય છે તે વિશે જાણકારી મેળવી શકાય. તેના આધારે પ્રસ્તુત વાર્તાના વિષયવસ્તુનું સ્પષ્ટીકરણ કરી શકાય. ચિત્રો ઉપરથી વાર્તા કહેવાના કૌશલ્ય બાબત ચર્ચા કરી તે વિદ્યાર્થીઓમાં નિર્માણ કરવા પ્રોત્સાહન આપી શકાય.

માતાપિતા વચ્ચે અજાણતાં જ સમાધાન કરાવનાર બંને દીકરીઓની નિખાલસતાને કેન્દ્રમાં રાખી વિદ્યાર્થીઓને તે અંગે સન્નગ કરી શકાય.

સ. ૧. નીચેના શબ્દો માટે કૃતિમાં વપરાયેલા શબ્દો શોધો.

- | | | | |
|-----------|------------|------------|----------|
| (૧) નીંદર | (૨) બારણું | (૩) હાસ્ય | (૪) ટેવ |
| (૫) જુલમ | (૬) લપડાક | (૭) ઘૂસકું | (૮) રજની |

સ. ૨. નૂમના પ્રમાણે જવાબ લખો :



સ. ૩. આપેલા શબ્દના અક્ષરો લઈ અર્થપૂર્ણ શબ્દો બનાવો :



સ. ૪. રૂઢિપ્રયોગ અને તેના અર્થને યોગ્ય રીતે જોડો :

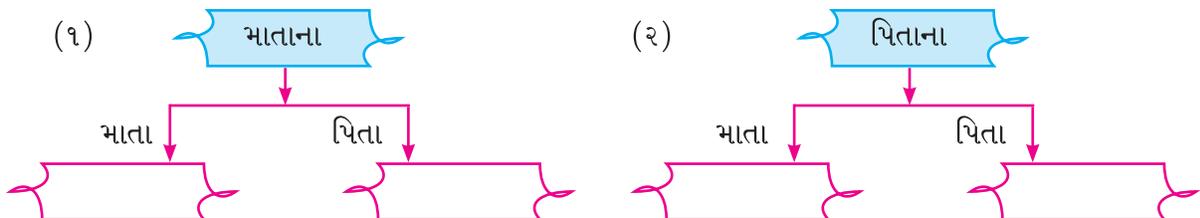
વિભાગ 'અ'

- (૧) કાને ધરવું
- (૨) મનમાની કરવી
- (૩) રડીને ઘર માથે લેવું
- (૪) ડોકિયું કરવું
- (૫) ગુસપુસ કરવું

વિભાગ 'બ'

- (અ) છાનીમાની વાતો કરવી
- (આ) ધૂપી રીતે જોવું
- (ઇ) ધ્યાનમાં લેવું
- (ઈ) પોતાની મરજી પ્રમાણે કરવું
- (ઉ) રડીરડીને ઘર ગજવી મૂકવું

સ. ૫. યોગ્ય સંબંધ લખો.



સ. ૬. યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરીને વાક્યો પૂરાં કરો.

- (૧) પપ્પા બંને બહેનોના રૂમમાં આવે ત્યારે _____
(અ) ગુફી સૂઈ જાય (આ) બહેનો મસ્તી કરે (ઇ) કાલુ ખોળામાં બેસી જાય
- (૨) મમ્મી ઘણીવાર અકબાઈને પપ્પાને કહ્યા કરે કે _____
(અ) તમે છોકરીઓને બગાડી છે (આ) તમે છોકરીઓને માથે ચઢાવી છે
(ઇ) તમે છોકરીઓનું કીધું જ કરો છો
- (૩) ગુફી કાલુને લઈને _____
(અ) બગીચામાં પારિજાતનાં ફૂલો વીણવા ગઈ (આ) અગાશીમાં ગરમાળાનાં ફૂલો વીણવા ગઈ
(ઇ) બગીચામાં મોગરાની કળીઓ ચૂંટવા ગઈ

સ. ૭. ખાલી જગ્યા પૂરો :

- (૧) પપ્પા _____ ચિત્રો પર આંગળી મૂકતાં જાય.
(૨) પપ્પાની _____ વિના કાલુને ઊંઘ આવે જ નહિ.
(૩) જંગલના કોઈ પ્રાણીઓએ _____ બચાવ્યું નહિ.
(૪) અમારે _____ જઈને તાયફો કરવો નથી.
(૫) એ _____ ખૂબ વરસાદ પડ્યો.

સ. ૮. વિચારીને લખો :

- (૧) ઊંડા ખાડામાં પડી જનાર - _____
(૨) ચિત્રો દોરવાની પોથી - _____
(૩) પ્રાણીઓનાં ચિત્રો દોરનાર - _____
(૪) કાલુ અને ગુફીને વાર્તા કહેનાર - _____
(૫) ફૂલ વીણવા જનાર - _____
(૬) ગુફીની નાની બહેન - _____

સ. ૯. કાલુ અને ગુફી બંને બહેનો વચ્ચેના પ્રેમને તમારા શબ્દોમાં વ્યક્ત કરો.

સ. ૧૦. કૌંસમાંથી યોગ્ય વિશેષણ શોધીને લખો.

(મોટી, વાંકડિયાં, નાનકડી, મુશળધાર, ઊંડા, ઉગ્ર)

- (૧) _____ ખાડા (૨) _____ ગુફી (૩) _____ વાળ
(૪) _____ વરસાદ (૫) _____ આંખ (૬) _____ દલીલો

સ. ૧૧. (અ) યોગ્ય વિરામચિહ્નો મૂકો :

- (૧) ગુફી કાલુ શું કરો છો તમે લોકો ત્યાં અંધારામાં
- (૨) ડેડી ગુફીદીદી માલા માટે વાલતા બનાવે છે
- (૩) ગુફી કાલે આપણે નાના નાનીના ઘરે જઈએ છીએ
- (૪) મમ્મી-પપ્પા પણ આપણી સાથે આવશે ને

(બ) યોગ્ય જગ્યાએ અનુસ્વાર મૂકો :

- (૧) ડ્રોઈગબુકમા બને બહેનોએ જાતે બનાવેલા ચિત્રો હતા.
- (૨) પપ્પાની વાર્તા સાભળતા સાભળતા જ કાલુ ખોળામા સૂઈ જાય.
- (૩) રવિવારે પપ્પા મમ્મી જ્વેરજ્વેરથી ઝઘડતા હતા.

સ. ૧૨. ઉદાહરણ પ્રમાણે ક્રિયાપદ બનાવો :

દા.ત.: ગુફી જાતે સૂઈ જાય પણ કાલુને પપ્પા સુવડાવે.

- (૧) ભોંદુ બચે એમ નહોતું અને કોઈએ તેને _____ નહિ.
- (૨) ગુફી જાતે ચાદર ઓઢતી પણ મમ્મી કાલુને ચાદર _____ .
- (૩) ગુફી લેસન કરવા બેસે ત્યારે કાલુને પણ સાથે _____ .
- (૪) મમ્મી જામતી અને સાથે સાથે ગુફી-કાલુને _____ .

★ ‘મારા વિકાસમાં મારા માતાપિતાનું યોગદાન’ વર્ગમાં સમૂહચર્ચા કરો.

પ્રકલ્પ

★ તમારી જાતે બે થી ત્રણ ચિત્ર દોરો. અને તેના ઉપરથી વાર્તા લખવાનો પ્રયત્ન કરી એક ચાર્ટ બનાવો.

લેખન કૌશલ્ય

★ ‘બોલે તેના બોર વેચાય’ કહેવત પરથી વાર્તા લખો.

વિશેષ વાંચન

બાળકની બુદ્ધિ

એક પુરુષ વૃદ્ધાવસ્થાના કારણે મહામહેનતે ચાલી શકતો હતો. દાંતની બત્રીશીએ પણ વિદાય લીધી હતી, કાને ઓછું સંભળાય, આંખે ઓછું દેખાય. જમવા બેસે ત્યારે હાથ પગ ઘુજતા અને હાથમાંથી ભોજન પડી જતું. કોઈવાર કાચનો ગ્લાસ વગેરે હાથમાંથી છટકીને તૂટી જતો. આવું નુકસાન જોઈને તેનો પુત્ર અને પુત્રવધૂ વારંવાર

ગુરુસે થઈ જતા. તેમણે બુઢ્ઢા બાપાને હવે એક ખૂણામાં બેસાડી, માટીના વાસણમાં ખાવાનું આપવાનું શરૂ ક્યું. ઘણીવાર પૂરતું ભોજન પણ મળતું નહિ તેથી બુઢ્ઢા બાપા આંખમાં આંસુ સંતાડી ચૂપચાપ બઘું જ સહન કરી લેતા.

એક વખત તેમના ધૂજતા હાથ માટીના વાસણને સંભાળી ન શક્યા અને વાસણ જમીન પર તૂટી પડ્યું. પુત્રવધૂ આ દશ્ય જોઈને, બબડવા લાગી. બુઢ્ઢાએ નિસાસો નાંખ્યો. હવે તેઓ બાપાજી માટે લાકડાની થાળી લઈ આવ્યા. તેમાં તેમને રોજ જમવાનું અપાતું.

એક દિવસ બધા જમી રહ્યા હતા ત્યારે તેમનો નાનો પુત્ર ક્યાંકથી લાકડાનો એક ટુકડો લઈ ચપ્પુ.... વડે તેને ખોતરી રહ્યો હતો મા-બાપે પૂછ્યું, ‘બેટા, શું કરે છે ?’ બાળકે નિર્દોષભાવે કહ્યું : “આમાંથી હું થાળી બનાવું છું. તમે જ્યારે બુઢ્ઢા થશો. ત્યારે તમને બન્નેને એ થાળીમાં ખાવાનું આપીશ.” આ નાની એવી ટકોરની અસર એવી સુંદર થઈ કે બીજે દિવસે બુઢ્ઢા બાપે જોયું કે તેમનું ભોજન સુંદર ટેબલ પર કાચનાં વાસણોમાં પીરસાયું હતું. કહેવત છે કે ‘બાલાદપિ હિતં ગ્રાહ્યમ્’. કોઈકવાર નાનું બાળક પણ બોધ આપી સરસ રહસ્ય સમજાવી જાય છે.

– સંકલિત

સ્વાધ્યાય

- સ. ૧. ‘બાળકની બુઢ્ઢિ’માંથી તમને મળતો બોધ લખો.
- સ. ૨. વૃઢ્ઢ પુરુષની શારીરિક તકલીફ વર્ણવો.
- સ. ૩. દીકરાની ટકોરથી માતાપિતામાં આવેલું પરિવર્તન વર્ણવો.

★ નીચેની અઢૂરી વાર્તા પૂર્ણ કરો :

રમેશ અને સુરેશ એક શાળામાં સાથે ભણતા હતાં. રમેશના માતાપિતા મજૂરી કરી માંડમાંડ ગુજરાન ચલાવતા. જ્યારે સુરેશ ગર્ભશ્રીમંત માતાપિતાનો પુત્ર હતો. તે રોજ શાળામાં પોતાની ગાડીમાં આવતો.

શાળાના વાર્ષિક રમતોત્સવમાં રમેશ પ્રથમ અને સુરેશ દ્વિતીય વિજેતા બન્યા. ત્યારથી બંને ગાઢ મિત્રો બન્યા. પણ અચરજ એ હતું કે તેમની મિત્રતામાં આર્થિક પરિસ્થિતિ બાઘાડપ ન બની.

અચાનક સુરેશના પિતાને ઘંઘામાં ખોટ આવી.

હવે તમે વાર્તા પૂરી કરો.

વાવો તેવું લાણો.



લેખન કૌશલ્ય માટે માર્ગદર્શક સ્તંભ - ૧

પત્રલેખન

મિત્રો, તમને થતું હશે કે વોટસએપ અને ઈમેલના યંત્રયુગમાં પત્રલેખન શીખવાની શી જરૂર ? ખરું ને ? પણ યાદ રાખો કે, આપણા હૃદયની ભાવનાને શબ્દરૂપે વ્યક્ત કરવાનું કૌશલ્ય મેળવવા પત્રલેખન આવશ્યક જ નહિ, અનિવાર્ય છે. આપણાથી જોજનો દૂર રહેતા આપણા સ્વજનો સાથે હૃદયની લાગણીઓનું આદાનપ્રદાન પત્ર દ્વારા જ શક્ય બને. પણ હા, આજના યુગના સંદર્ભે તેના સ્વરૂપ વિશે ચોક્કસ વિચારવું જ રહ્યું.

નવમા ધોરણ સુધી તમે પારંપરિક પદ્ધતિથી જ પત્રલેખન શીખ્યા છો. પણ હવે પછી સ્પર્ધાત્મક યુગમાં તમારે તમારી કારકિર્દી ઉજ્જવળ બનાવવાની છે તેથી તંત્રયુગ સાથે કદમ મિલાવવા પણ અનિવાર્ય છે. માટે જ આ વર્ષે આપણે પત્રલેખનનું કૌશલ્ય ઈ-મેલની પદ્ધતિથી શીખીશું.

આપણે ઔપચારિક અને અનૌપચારિક એમ બે પ્રકારના પત્રો વચ્ચેનો તફાવત હવે સમજી લઈએ.

ક્રમ	ઔપચારિક પત્ર	ક્રમ	અનૌપચારિક પત્ર
૧.	સરકારી/બિનસરકારી કાર્યાલયોમાં, ખાનગી કંપનીઓને, પ્રકાશકો કે બોર્ડને વિનંતી / માગણી/ફરિયાદ/અભિપ્રાય માટે પત્રો લખાય.	૧.	માતા, પિતા, ભાઈ, બહેન, કાકા, મામા, માસી, ફઈ, મિત્રો, સ્નેહી વગેરેને લખાય.
૨.	વિષય ફરજિયાત લખવો પડે.	૨.	વિષય લખવાની જરૂર નથી.
૩.	નિયમાનુસાર જ લખાય.	૩.	નિયમોનું બંધન હોતું નથી.
૪.	વિષયાનુરૂપ સંક્ષેપમાં લખાણ.	૪.	આ પત્રો લાંબા પણ હોઈ શકે.
૫.	અંતમાં ડાબી બાજુએ પત્ર લખનારનું સરનામું લખવું આવશ્યક છે.	૫.	અંતમાં ડાબી બાજુએ પત્ર લખનારનું સરનામું લખવું આવશ્યક છે.
૬.	સંબોધનની પછી જેને લખતા હોય તેનું સરનામું અનિવાર્ય.	૬.	સંબોધન પછી સરનામાની જરૂર નથી.
૭.	સમાપનમાં આભાર કે વિનંતી.	૭.	સમાપનમાં હૃદયની ભાવના.

વાર્તાલેખન

☞ વાર્તાલેખન કરતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવાની બાબતો :

□ વાર્તાનું લેખન કોઈપણ કાળમાં થઈ શકે. એક જ વાર્તામાં એકથી વધારે કાળનો ઉપયોગ પણ થઈ શકે. પરંતુ તેમાં વિશેષ મહત્ત્વ છે ક્રમિકતા જાળવવાનું. □ વાર્તામાંથી બોધ મળે છે. પરંતુ જો બોધ ન મળતો હોય તો પણ આનંદ તો અવશ્ય મળે જ છે. □ વાર્તાની શરૂઆત અને અંત એકબીજા સાથે સંકળાયેલા હોય તે જરૂરી છે. □ વાર્તાની લંબાઈ માટે પણ કોઈ બંધન નથી. પણ તેના વિષયવસ્તુની પ્રવાહિતા જાળવાવી જોઈએ. □ વિષયવસ્તુ પ્રમાણે અને તેના પાત્રને અનુરૂપ ભાષાશૈલી જરૂરી છે. □ વાર્તામાં બોલીભાષાનો ઉપયોગ થઈ શકે પણ અન્ય ભાષાનો ઉપયોગ ટાળવો. □ વાર્તાનું સાચું સૌંદર્ય જાળવાવું જોઈએ. □ વાર્તાના મુખ્ય પાત્ર, પ્રસંગ કે બોધને ધ્યાનમાં રાખી નાનું પણ આકર્ષક શીર્ષક આપવું. □ વાર્તા પરિચ્છેદ પાડીને જ લખવી. અને વિરામચિહ્નોનો યોગ્ય ઉપયોગ કરવો. વાર્તાની રૂપરેખા તૈયાર કરવી અને પછી એ રૂપરેખાનો વિસ્તાર કરવાથી પ્રવાહિતા અને ક્રમિકતા બંને જાળવાશે. □ વાર્તામાં આવતા પાત્રોની વાતચીત સંવાદરૂપે લખવાથી વાર્તા આકર્ષક બને. □ વાર્તાનો આરંભ આકર્ષક અને અસરકારક હોય તો અંત ચમત્કારી, નવાઈભર્યો, ઉપદેશાત્મક, સૂત્રાત્મક કે પછી આનંદદાયક હોય એ ઇચ્છનીય છે.

☞ વાર્તાલેખન જુદી જુદી રીતે પૂછી શકાય :

○ મુદ્દા ઉપરથી વાર્તા લખો. ○ અઘૂરી વાર્તા પૂરી કરો. ○ વાર્તાનો અંત બદલો. ○ ચિત્રોનું નિરીક્ષણ કરી વાર્તા બનાવો. ○ આપેલા શબ્દોનું અનુસંધાન સાંધીને વાર્તા બનાવો વગેરે વગેરે.

જાહેરખબર

☞ મિત્રો, જાહેરખબર લખવાનું શીખતા પહેલાં જાહેરાત અને જાહેરખબર વચ્ચેનો તફાવત સમજી લો.

○ કોઈપણ બાબતની કે સમાચારની અન્યને જાણ કરવી તે જાહેરાત.
○ કોઈપણ ઉત્પાદનના વેચાણ માટે પ્રસાર કરવો તે જાહેરખબર.

☞ આપણે જાહેરખબરનો અભ્યાસ કરવાનો છે. ધ્યાનમાં રાખો :

□ ઓછામાં ઓછા શબ્દોનો ઉપયોગ. □ કેચલાઈન-ટેગવાક્યનો ઉપયોગ. □ સ્થળ, સરનામું, સમય અને સંપર્કનો ઉલ્લેખ આવશ્યક. □ ઓનલાઈન જાહેરખબરની વિષયાનુસાર માંડણી. □ આકર્ષક લેઆઉટ. (નોંધ : આકર્ષક લેઆઉટ માટે જુદાજુદા રંગોની પેનથી લખવાનું નથી. માત્ર એકજ પેનથી લખવાનું છે.) □ જેની જાહેરખબર હોય તેને ઉઠાવદાર અને આકર્ષક રીતે લખવું. □ જાહેરખબર પેનથી લખવી. □ પેન્સિલનો ઉપયોગ કરવો નહીં. □ ચિત્ર દોરવા આવશ્યક નથી. □ શબ્દો પરથી જાહેરખબર લખવી, જાહેરખબર આપીને તેના આધારિત કૃતિ કરવી, વિષય આપીને જાહેરખબર તૈયાર કરવી, આપેલી જાહેરખબરને વધુ આકર્ષક પદ્ધતિથી ફરીથી લખવી. આ સિવાય વિવિધ સર્જનાત્મક પદ્ધતિથી જાહેરખબર તૈયાર કરી શકાય છે.

સંવાદલેખન

☞ સંવાદલેખન કરતી વખતે નીચેની બાબતોનું ધ્યાન રાખો :

□ સંવાદના પાત્રો વચ્ચેના સહસંબંધનો ઉલ્લેખ અનિવાર્ય □ સંવાદો નાના અને અસરકારક હોવા જરૂરી અને

તે પણ વર્તમાનકાળમાં જ લખાય. ❑ વિષયને અને પ્રસંગને અનુરૂપ ભાષાશૈલીનો ઉપયોગ કરવો. ❑ વિષયાંતર ટાળવું. ❑ લેખનમાં દલીલો તર્કબદ્ધ હોવી જરૂરી. ❑ લેખનની રજૂઆતમાં બે સંવાદો વચ્ચે અનુસંધાન જળવાવું જોઈએ. ❑ ક્રમબદ્ધતા અનિવાર્ય. ❑ યોગ્ય વિરામચિહ્નોનો યોગ્ય સ્થળે ઉપયોગ. ❑ ભાષા સરળ હોવા છતાં ભાવને અનુરૂપ કહેવતો કે રૂઢિપ્રયોગ સંવાદને અસરકારક બનાવે છે તે યાદ રાખવું.

અહેવાલ લેખન

બની ગયેલા પ્રસંગ/સંમેલન/સમારંભ/સભા/ઉત્સવ શૈક્ષણિક-સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમનું સંક્ષિપ્ત છતાં સમગ્ર વર્ણન કરવું એટલે અહેવાલ તૈયાર કરવો. તે વાંચીને તેમાં સહભાગી ન થનાર વ્યક્તિ પણ સંપૂર્ણ ચિતાર અનુભવી શકે તેવું સ્પષ્ટ, સચોટ અને સત્ય વર્ણન.

☞ ધ્યાનમાં રાખો :

- ❑ શીર્ષક અનિવાર્ય. ❑ તારીખ, સમય, સ્થાન, વ્યક્તિવિશેષનો સ્પષ્ટ નિર્દેશ કરવો જરૂરી. ❑ અહેવાલ હંમેશાં ભૂતકાળમાં જ લખાય. ❑ તેમાં પ્રત્યક્ષ ઘટનાનું જ વર્ણન હોઈ કાલ્પનિકતાને અવકાશ નથી. ❑ ક્રમબદ્ધતા જળવાવી જોઈએ. ❑ કાલ્પનિક બાબત ટાળવાથી વિશ્વસનીયતા જળવાઈ રહે. ❑ વિષયને અનુરૂપ ભાષાશૈલી. ❑ ઘટના અનુસાર પરિચ્છેદ કરવા પણ અનિવાર્ય છે. ❑ પહેલા કાચી રૂપરેખા તૈયાર કરવાથી ઘટનાક્રમ અનુસાર લેખન તથા એકસૂત્રતા જળવાઈ રહે. ❑ ફક્ત મહત્વની બાબતોનો જ ઉલ્લેખ કરવો - ગૌણ બાબતોને છોડી દેવી. ❑ અસ્વાભાવિકતા અને અતિશયોક્તિને અહેવાલમાં સ્થાન જ નથી.

સારાંશલેખન

મિત્રો, સારાંશલેખન એટલે આપેલા પરિચ્છેદનો મધ્યવર્તી વિચાર ઓછામાં ઓછા શબ્દો દ્વારા રજૂ કરવો. રજૂ કરેલા સારાંશમાં પરિચ્છેદનો મૂળ હેતુનો સમાવેશ અનિવાર્ય છે.

☞ ધ્યાનમાં રાખો :

- પરિચ્છેદના ભાવને સમજીને પોતાના શબ્દોમાં સ્પષ્ટ કરવો. ○ પરિચ્છેદને બેથી ત્રણ વાર ધ્યાનપૂર્વક વાંચવો. ○ તેમાંની મહત્વની બાબતોને ક્રમાનુસાર લખવી. ○ પરિચ્છેદમાં આપેલા ઉદાહરણ કે તેના સ્વરૂપમાં આપેલી માહિતી છોડી દેવી. ○ કહેવતો કે રૂઢિપ્રયોગોને સરળ શબ્દોમાં ઉલ્લેખ કરવો. ○ પરિચ્છેદના આશયનો ગૂઢાર્થ એકાદ વાક્યમાં લખાય તો અતિ ઉત્તમ. ○ શીર્ષક આપવાની આવશ્યકતા નથી.

વિચારવિસ્તાર

☞ યાદ રાખો :

સુભાષિતો, કહેવતો, કાવ્યપંક્તિઓ, ઉક્તિઓ કે પછી મુક્તકો ટૂંકમાં ઘણું ઊંડું સત્ય રજૂ કરે છે. આવા ગહન વાક્યોના અર્થને વિસ્તૃત રીતે સમજાવવું એટલે જ વિચારવિસ્તાર.

☞ ધ્યાનમાં રાખો :

- ❑ વિચારવિસ્તાર સામાન્ય રીતે ત્રણ પરિચ્છેદમાં લખાય. ❑ પહેલા પરિચ્છેદમાં શાબ્દિક અર્થની પ્રાસ્તાવિક રજૂઆત બેથી ત્રણ લીટીમાં કરી શકાય. ❑ બીજા પરિચ્છેદમાં અર્થને સ્પષ્ટ કરતાં ઉદાહરણ કે અન્ય કહેવત કે કાવ્યપંક્તિ

લખીને તેને અસરકારક બનાવવા પ્રયત્ન કરાય. □ સાત કે આઠ લીટીમાં લખી શકાય. □ છેલ્લા પરિચ્છેદમાં તેનો ગૂઢાર્થ ઉપસંહાર રૂપે બેથી ત્રણ લીટીમાં લખાય. □ વિચાર વિસ્તાર કરતી વખતે વિષયાંતર ન થાય તેની કાળજી રાખવી. □ લેખનની ભાષા શુદ્ધ અને સરળ વાપરવાનો આગ્રહ રાખવો.

લેખન કૌશલ્ય માટે માર્ગદર્શક સ્તંભ - ૨

પત્રલેખનનો મસૂદો

તારીખ, _____

પ્રતિ, _____

માનનીય, _____

વિષય : _____

મહોદય/મહોદયા, _____

મુખ્ય વિગત

આપનો/આપની

સરનામું

(પત્ર લખનારનું સરનામું)

ઔપચારિક પત્રનો નમૂનો

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય માધ્યમિક અને ઉચ્ચ માધ્યમિક શિક્ષણમંડળના વિભાગીય મંત્રીને પત્ર લખી પરીક્ષાકેન્દ્ર બદલી આપવાની વિનંતી કરો.

તા. ૦૧/૦૧/૨૦૧૮

પ્રતિ,

વિભાગીય મંત્રી,

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય માધ્યમિક અને ઉચ્ચ માધ્યમિક શિક્ષણ મંડળ,

વાશી, નવી મુંબઈ.

વિષય : પરીક્ષાકેન્દ્ર બદલવા માટે વિનંતી...

માનનીય સર,

સાદર પ્રમાણ !

હું ગોરેગામની નવયુગ વિદ્યાલયનો વિદ્યાર્થી છું. માર્ચ-૨૦૧૮માં થનારી એસ.એસ.સી.ની પરીક્ષા માટે મેં મારી શાળામાંથી ફોર્મ ભર્યું છે. તેમાં મેં ગોરેગામ-પશ્ચિમના કેન્દ્રની માંગણી કરેલ છે.

ડિસેમ્બર ૨૦૧૭માં અમારી સોસાયટી રીડેવલપમેન્ટમાં જવાથી અમે વાંદરા-ગવર્મેન્ટ કોલોનીમાં રહેવા આવ્યા છીએ. હવે વાંદરાથી ગોરેગામ પરીક્ષા આપવા જવાનું મારા માટે અતિ મુશ્કેલ બનશે. તેથી હું આપને નમ્ર વિનંતી કરું છું કે, માર્ચ-૨૦૧૮માં થનારી એસ.એસ.સી.ની પરીક્ષા માટે મને 'ગોરેગામ-વેસ્ટ'ને બદલે 'વાંદરા-પૂર્વ'માં કેન્દ્ર બદલી આપશો તો ઘણી મહેરબાની થશે.

બદલાયેલા કેન્દ્રની માહિતી આપ જો કેન્દ્ર બદલી આપો તો, મહેરબાની કરી મને મારા વાંદરાના સરનામે જણાવવા વિનંતી.

આપના સકારાત્મક પ્રત્યુત્તરની અપેક્ષા સાથે.

આભાર !

લિ. આપનો વિશ્વાસુ વિદ્યાર્થી,

પાર્થ ચિતલિયા

૩૦૬, ગવર્મેન્ટ કોલોની, વાંદરા-પૂર્વ, મુંબઈ નં. ૪૦૦ ૦૫૧.

parthchitaliya_2002@gmail.com

અનોપચારિક પત્રનો નમૂનો

શિષ્યવૃત્તિની પરીક્ષામાં જવલંત સફળતા મેળવનાર તમારા મિત્રને અભિનંદન આપતો પત્ર લખો :

તા. ૦૧/૦૧/૨૦૧૮

પ્રિય જીગરી દોસ્ત અપૂર્વ,

અભિનંદન ! અભિનંદન ! અભિનંદન !

શિષ્યવૃત્તિની પરીક્ષામાં જવલંત સફળતા મેળવવા બદલ તને અભિનંદન પાઠવતા હું અત્યંત આનંદિત છું.

તું, કેયુર અને હું આપણી મિત્ર ત્રિપુટી માટે આખી શાળાને ગૌરવ છે. જુદાજુદા વર્ગમાં ભણતા હોવા છતાં જુદાજુદી બાબતમાં કૌશલ્ય ધરાવતા આપણે શાળામાં અત્યંત લોકપ્રિય છીએ. તેં તો આટલી જવલંત સફળતા મેળવીને આપણી ત્રિપુટીનું ગૌરવ અનેકગણું વધારી દીધું છે. કેયુરે પણ હસ્તકલાની આંતરશાલેય સ્પર્ધામાં પ્રથમ આવીને તેના કૌશલ્યની પ્રતીતિ બધાને કરાવી દીધી. હવે મારો વારો છે. ડિસેમ્બર મહિનાના રમતોત્સવમાં શ્રેષ્ઠ ખેલાડી બની ત્રિપુટીની શાન જાળવી રાખવાની જવાબદારી મારી છે. કેયુર અને તેં મને જબરદસ્ત પ્રેરણા પૂરી પાડી છે.

અપૂર્વ, તારી અને કેયુરની સફળતા માટે આપણે એક ઊજવણી તો કરવી જ પડે. ખરું ને ? તો તને ક્યારે અનુકૂળતા છે તે જણાવજે. હું કેયુરને પણ પૂછી લઈશ. ત્યારપછી પાર્ટીના આયોજનની જવાબદારી પણ સંભાળી લઈશ. તો તું ચોક્કસથી જણાવજે. તારા જવાબની રાહ જોઈશ.

અપૂર્વ, આ વર્ષની વાર્ષિક પરીક્ષામાં પણ પ્રથમ આવવા માટે મારી તને અંતઃકરણ પૂર્વકની શુભેચ્છા !

ત્યાં તારા મમ્મી-પપ્પાને મારા વંદન. કાવ્યાને પ્યાર.

લિ. તારો જીવન દોસ્ત,

જૈત્ર સંઘવી

૨૦૫, 'પુષ્પાંજલિ',

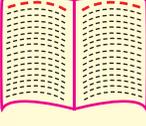
કાંદિવલી, મુંબઈ નં. ૪૦૦ ૦૬૭.

jaitravsanghavi@gmail.com

જાહેરખબરનો નમૂનો

તમારા શહેરમાં પુસ્તકમેળો ભરાવાનો છે, તેની જાહેરખબર તૈયાર કરો.

ખુશખબર...!



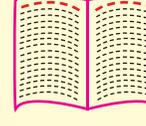

ખુશખબર...!!

પુસ્તકપ્રેમીઓ માટે ખુશખબર

ભવ્ય પુસ્તકમેળો



ખુશખબર...!!!




પરીદેવા નહીં તો જોવા અને રોજ એક નવાસર્જકને મળવા જરૂરથી પધારો...

તા. ૧૨ જાન્યુઆરી થી ૧૬ જાન્યુઆરી ૨૦૧૮ સુધી

★ સ્થળ : ગુજરાતી મંડળ, ભોંયતળિયે, પાર્લા (પૂર્વ) મુંબઈ ★

● ઉદ્ઘાટન : તા. ૧૨ | ૧ | ૨૦૧૮, શુક્રવાર ● સવારે - ૯.૦૦ વાગે

અતિથિ વિશેષ : ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના પ્રમુખ

વિશેષ આકર્ષણ :

“ઉત્તમ ગ્રંથાલય” યોજનાના સભ્ય બની પુસ્તક ખરીદી પર ૫૦% છૂટ મેળવો.

} પુસ્તકો જ આપણાં સાચા મિત્ર છે. }

સંવાદ લેખનનો નમૂનો

ગામડું અને શહેર એક દિવસ સામસામા મળી જાય છે. બંનેનો પોતપોતાની બડાઈ હાંકતો સંવાદ તૈયાર કરો :

ગામડું અને શહેર

ગામડું : અરે શહેર, અભિમાન ન કર. તું તો હજી કાલે વસ્યું છે. મારી સામે તારી શી વિસાત ? સભ્યતાનો જન્મ મારે ત્યાં જ થયો છે. અને તું સભ્ય હોવાનું અભિમાન કરે છે.

શહેર : સભ્યતા અને તું ? તારે ત્યાં તો ઢોર-ઢાંખરોને પાળીને લોકો પણ ઢોર જેવા બની ગયા છે.

- ગામડું :** ખેડૂત અને બળદ સૌના અન્નદાતા છે. તે શું તને ખબર નથી?
- શહેર :** અરે, અન્નદાતા તો રાજાને કહે છે. રાજા મારે ત્યાં જ રહે છે.
- ગામડું :** તારા રાજા અનાજ ઉત્પન્ન નથી કરતાં સમજ્યું? અનાજ મારા ધરતીપુત્ર ખેડૂતો જ ઉત્પન્ન કરે છે.
- શહેર :** એ અનાજ ઉત્પન્ન ન કરે તો ખાય શું? તેમની પાસે થોડાં પૈસા હોય છે?
- ગામડું :** પૈસા કંઈ બધું જ નથી. તારે ત્યાં તો સભ્યતા પણ પૈસાથી જ પાળવામાં આવે છે. મહેનત કે પ્રામાણિકતાની કદર તારે ત્યાં કોઈ કરી જ ન શકે.
- શહેર :** મારે ત્યાં મજૂરો પણ મહેનત કરે છે. મોટી અને ઊંચી ઈમારતો મહેનતથી જ બને છે. મારે ત્યાં વેપાર પણ એકબીજા પર વિશ્વાસથી જ ચાલે છે.
- ગામડું :** એ બધું કંઈ નહિ - તમારું જ્ઞાન માત્ર દેખાડો છે. તમે કોઈને સુખ-શાંતિ આપી શકો ખરાં?
- શહેર :** થિયેટરમાં ફિલ્મ જોઈને કે હોટેલમાં જમીને ખાતરી કર. તો ખબર પડી જશે.
- ગામડું :** ના, બાબા ના. થિયેટરો લોકોનું ચારિત્ર્ય બગાડે અને હોટલ આરોગ્ય. એ શું સુખ-શાંતિ આપવાના? અમારે તો શુદ્ધ ભોજન અને તાજી હવા હોય છે. તારે ત્યાં તો મિલના ધુમાડાથી શ્વાસ રુંધાય છે.
- શહેર :** પણ તું એ કેમ ભૂલી જાય છે કે શિક્ષણ, સાહિત્ય, વિજ્ઞાનની પ્રગતિ તો મારે ત્યાં જ થાય છે.
- ગામડું :** અને બેઈમાની, કાળાબજાર, ભ્રષ્ટાચાર, લાંચ-રુશ્વત પણ તારે ત્યાં જ ફૂલેફાલે છે.
- શહેર :** તું તો રોશનીને નહિ ફક્ત અંધકારને જ જુએ છે.
- ગામડું :** તારી સાથે ચર્ચા કરવી જ નકામી છે. પણ યાદ રાખજે કે, એક દિવસ દેશનો ઉદ્ધાર પણ હું જ કરીશ.

અહેવાલ લેખનનો નમૂનો

તમારી શાળામાં ઉજવાઈ ગયેલા ‘ઈનામ વિતરણ સમારોહ’નો અહેવાલ તૈયાર કરો.

ઈનામ વિતરણ સમારોહ

નૂતન વિદ્યાલયમાં તા. ૨૬/૧૨/૨૦૧૭ના રોજ સવારે ૧૦.૦૦ કલાકે ઈનામ વિતરણ સમારોહ ઉજવાઈ ગયો. આ પ્રસંગે મુખ્ય મહેમાન તરીકે મુંબઈના મેયર પદાર્થ હતાં. અન્ય નિમંત્રિતો તેમજ વિદ્યાર્થીઓના વાલીઓ પણ ઉપસ્થિત હતાં. આકર્ષક સજ્જવટ સાથે શાળાનો હોલ શોભી રહ્યો હતો.

કાર્યક્રમની શરૂઆત પ્રાર્થનાથી થયા પછી કેટલાંક વિદ્યાર્થીઓએ સ્વાગતગીત રજૂ કર્યું. શાળાના મુખ્યાધ્યાપકે પણ શબ્દો દ્વારા સ્વાગત કર્યું. મુખ્ય મહેમાન તેમજ વિશેષ નિમંત્રિતોનું પુષ્પગુચ્છ દ્વારા અભિવાદન કર્યા પછી શાળાના સુપરવાઈઝરે મુખ્ય મહેમાનનો પરિચય આપ્યો. એક સિનિયર શિક્ષકે શાળામાં ચાલતી વિવિધ પ્રવૃત્તિઓનો સંક્ષિપ્તમાં ચિતાર આપ્યો.

ઈનામ વિતરણ શરૂ થતાં જ વિદ્યાર્થીઓની પ્રતીક્ષાનો અંત આવ્યો. દરેક ધોરણના વર્ગમાં પ્રથમ અને દ્વિતીય આવેલા વિદ્યાર્થીઓને, રમતગમતમાં વિજેતા બનનાર વિદ્યાર્થીઓને તેમજ દરેક ધોરણના શ્રેષ્ઠ વિદ્યાર્થી અને શ્રેષ્ઠ વિદ્યાર્થીનીને મુખ્ય મહેમાન, શાળાના પ્રમુખશ્રીના વરદ હસ્તે ઈનામો આપવામાં આવ્યા.

ઈનામ વિતરણ પછી મુખ્ય મહેમાને પોતાના વક્તવ્યમાં ઈનામ મેળવનાર વિદ્યાર્થીઓને અભિનંદન આપ્યા. ઈનામ ન મેળવનાર વિદ્યાર્થીઓને હવે પછી ઈનામ મેળવવા મહેનત કરવાની પ્રેરણા આપી. શાળાની શિસ્ત, શૈક્ષણિક વાતાવરણ તેમજ પ્રવૃત્તિઓને બિરદાવી આનંદ વ્યક્ત કર્યો. વિદ્યાર્થીઓને વધારે પ્રગતિ કરવા શુભેચ્છા આપી.

મુખ્ય મહેમાનના વક્તવ્ય પછી શાળાના કેષ્ટને આભાર-પ્રદર્શિત કર્યો, અંતમાં રાષ્ટ્રગીત દ્વારા કાર્યક્રમનું સમાપન કરવામાં આવ્યું. આ સમગ્ર કાર્યક્રમનું સંચાલન ગુજરાતીના શિક્ષકે સુંદર રીતે કર્યું હતું.

સારાંશલેખનનો નમૂનો

પરિચ્છેદ :

પાણી એ જીવન

અન્નની જેમ પાણી પણ જીવનનો મુખ્ય આધાર છે. પાણી વગર ખેતી થઈ શકે નહિ. નદી, કૂવા, તળાવ સૂકાઈ જાય ત્યારે માણસો તો શું પણ પશુ-પક્ષીઓ તથા ઝાડછોડ માટે પણ જીવવું મુશ્કેલ થઈ જાય છે. ખરેખર- પાણી એ જીવન છે. તેનાથી આપણે શરીર સ્વચ્છ રાખીએ છીએ, કપડાં ધોઈએ છીએ. પાણી વગર આપણે ન તો ભોજન બનાવી શકીએ કે ન તરસ છીપાવી શકીએ. પાણીનો વ્યય કરવો એ મૂર્ખતા છે. વરસાદના પાણીને જે આપણે જલાશયોમાં સંગ્રહ કરી લઈએ તો અનેક લાભ થઈ શકે છે. નદીઓમાં બંધ બાંધીને તૈયાર કરેલા જલાશયોના પાણીથી આસપાસની લાખો એકર જમીનમાં ખેતી થઈ શકે છે. પડતર જમીન ઉપજાઉ બની શકે છે. વીજળી ઉત્પન્ન થઈ શકે છે, જેનાથી આપણા શહેરો અને ગામડાંઓ રોશનીથી ઝગમગી ઊઠે, રેલ અને કારખાનાઓ વીજળીથી ચાલી શકે. પ્રત્યેક ઘરોમાં આકાશવાણી સાંભળી શકાય, નવાનવા તંત્રયુગના ઉપકરણો દ્વારા પ્રગતિ સાધી શકાય. પરિણામે સમગ્ર દેશમાં નવા ઉમંગ અને ઉત્સાહનો સંચાર થઈ શકે.

સારાંશ : આપણા જીવનનો મુખ્ય આધાર પાણી છે. તેના અભાવથી આપણાં કેટલાયે કાર્યો થઈ શકે નહિ. નદીઓ પર બંધ બાંધીને તે પાણીથી આપણે લાખો એકર જમીનમાં સિંચાઈ કરીને પડતર જમીનને ઉપજાઉ બનાવી શકીએ. પાણીમાંથી વીજળી ઉત્પન્ન કરીને શહેરો અને ગામડાઓમાં રોશની ફેલાવી શકીએ. રેલ અને કારખાનાઓ ચલાવી શકીએ. ખરેખર, પાણીનો વ્યય કરવો એ નરી મૂર્ખતા છે.

વિચારવિસ્તારનો નમૂનો

‘ઘેરી લિયે કંટક છો ગુલાબને, ના આંચ આવે કશીયે સુવાસને.’

ઉપરોક્ત પંક્તિઓને સરળ ભાષામાં સમજાવી તેનો વિચાર વિસ્તાર કરો.

પ્રસ્તુત પંક્તિઓ સ્વયં સરળ ભાષામાં છે. છતાં આપણે તેનો શાબ્દિક અર્થ જોઈએ તો ગુલાબના ફૂલને ભલે અસંખ્ય કાંટાઓ ઘેરી લે છે પરંતુ તેની સુવાસને ઊની આંચ પણ આવતી નથી.

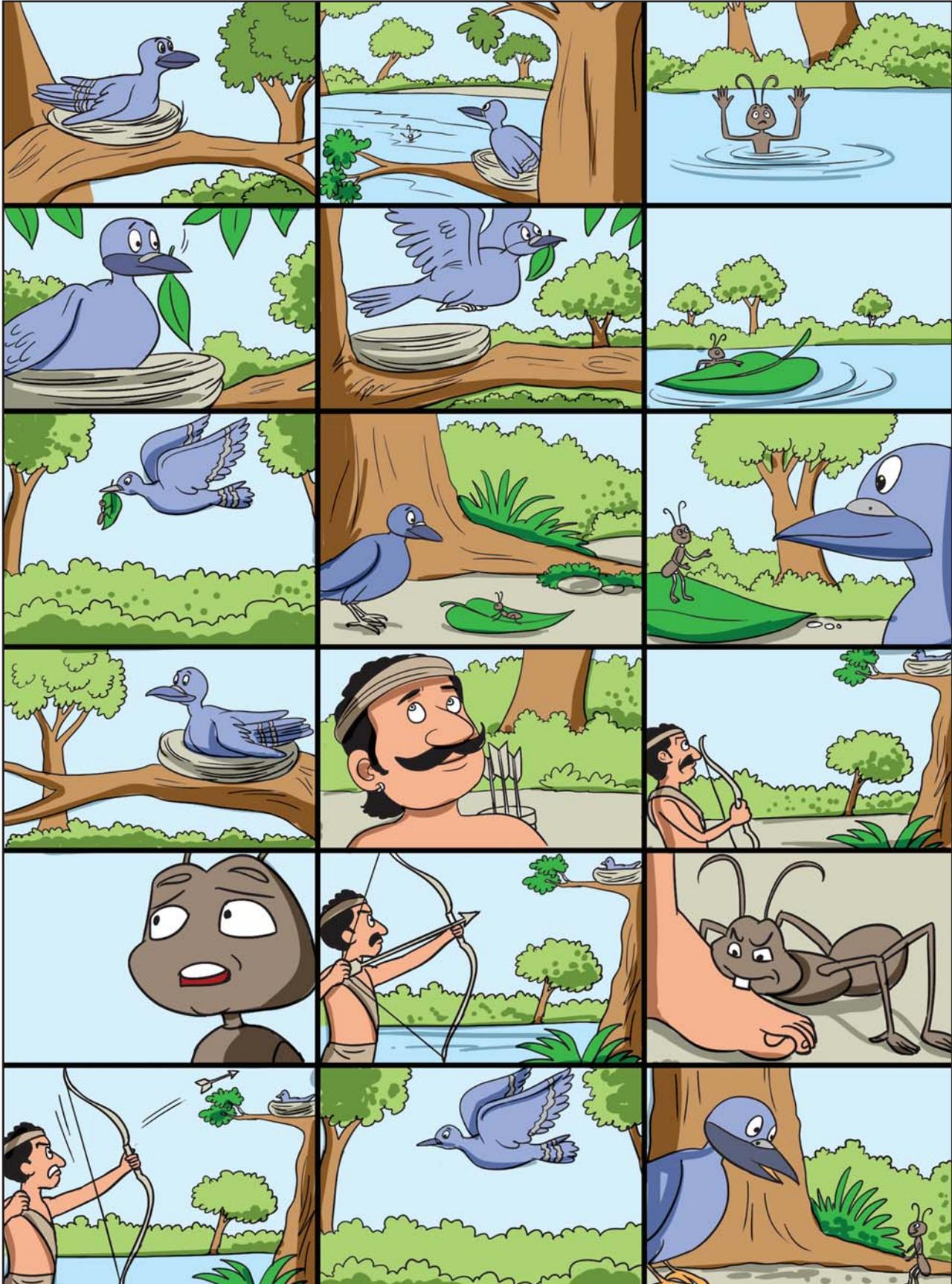
ગુલાબના સુંદર ફૂલની આસપાસ અસંખ્ય તીક્ષ્ણ કાંટાં હોય છે. આ કંટકોની વચ્ચે રહેવા છતાં ગુલાબ તો મહેક્યા જ કરે છે. મહાન પુરુષોના જીવનમાં અનેક કષ્ટો આવે છતાંપણ તેઓ ડગતા નથી. સામાજિક, આર્થિક, રાજકીય કે કુદરતી આફતોના સમયે પણ તેમનામાં રહેલી ઉદારતા, માનવતા, કોમળતા કે પરોપકારીપણાની ભાવનામાં કદીયે ઓટ આવતી નથી. ગમે તેવી મુશ્કેલીમાં તેઓ આ બધી લાગણીઓને ક્યારેય છોડતા નથી. તેમના અંતરમાં રહેલી સદ્ગુણોની સુવાસ અનુકૂળ કે પ્રતિકૂળ સંબોગોમાં એકસરખી રહે છે. દા.ત. બુદ્ધ, ઇશુ, ગાંધીજી કે લિંકન જેવા મહાત્માઓના જીવનમાંથી આપણને એ સુવાસ મળી આવે છે.

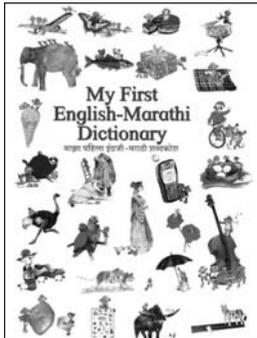
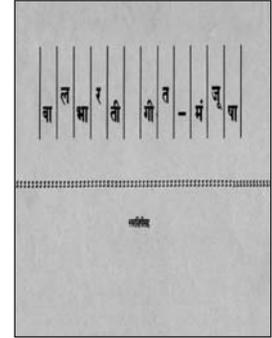
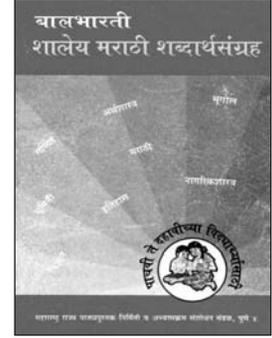
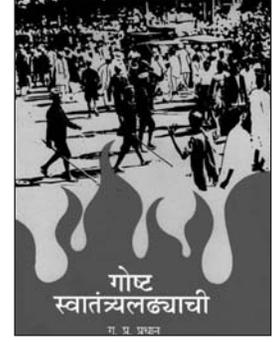
ગૂઢાર્થ રૂપે કહેવાનું તાત્પર્ય છે કે, ગમે તેવી વિકટ પરિસ્થિતિમાં પણ ઉચ્ચ કોટિના માણસોના સદ્ગુણોની સુવાસ અકબંધ રહે છે અર્થાત્ કાંટાઓ વચ્ચેના ગુલાબની સુવાસની જેમ મહેકતી જ રહે છે.





નીચેના ચિત્રનું નિરીક્ષણ કરી એક વાર્તા લખો.





- पाठ्यपुस्तक मंडळाची वैशिष्ट्यपूर्ण पाठ्येत्तर प्रकाशने.
- नामवंत लेखक, कवी, विचारवंत यांच्या साहित्याचा समावेश.
- शालेय स्तरावर पूरक वाचनासाठी उपयुक्त.



पुस्तक मागणीसाठी www.ebalbharati.in, www.balbharati.in संकेत स्थळावर भेट द्या.

साहित्य पाठ्यपुस्तक मंडळाच्या विभागीय भांडारांमध्ये विक्रीसाठी उपलब्ध आहे.



ebalbharati

विभागीय भांडारे संपर्क क्रमांक : पुणे - ☎ २५६५९४६५, कोल्हापूर - ☎ २४६८५७६, मुंबई (गोरेगाव) - ☎ २८७७९८४२, पनवेल - ☎ २७४६२६४६५, नाशिक - ☎ २३९१५११, औरंगाबाद - ☎ २३३२१७१, नागपूर - ☎ २५४७७१६/२५२३०७८, लातूर - ☎ २२०९३०, अमरावती - ☎ २५३०९६५



महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिते अने अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, पुणे - 411 004.

गरवी गुजराती, द्वितीय/तृतीय (संपूर्ण), इयत्ता दहावी

₹ 48.00

